Käsitteistä on moneksi
– näkökulmia liikuntakulttuurin ja -politiikan käsitteiden merkityksiin ja käyttöyhteyksiin.

Alustavia suosituksia liikunta- ja urheilupolitiikan käsitteistä liikuntalakityöryhmälle, 24.4.2013.

FT, tutkija, Arto Tiihonen

Mistä on kysymys

13. Liikuntapolitiikan käsitteiden määrittely

Liikuntapolitiikka ja liikuntakulttuuri vilisevät erilaisia käsitteitä, kuten fyysinen aktiivisuus, terveysliikunta, terveyttä edistävä liikunta, kilpaurheilu, huippu-urheilu, kuntoilu, liikkuminen… Hankkeessa tulee kerätä ja määritellä liikuntapolitiikassa ja -kulttuurissa yleisimmin käytettävät termit sekä esittää suosituksia termien käyttämisestä.

Aluksi

- Esimerkkejä käsitteiden merkityksistä
- Liikunnanohjaajaopiskelijat: ”maailma näyttää erilaiselta liikuntasosiologin silmin”
- Kansanedustajat: ”oma kokemus värittää todellisuuden omanlaisekseen”
- Tutkijat:”tieteenala ja käyttöyhteys vaikuttaa käsitteisiin, kun tehdään yhteistyötä”
- Liikuntavirkamies:”käsitteitä pitäisi kai karsia, mutta omakin lista on aika pitkä”

Tutkimuksen lähtökohtia

- **Käsitteet muuttuvat.**
- **Käsitteet kilpailevat keskenään.**
- **Käsitteet kuvaavat asioita eri näkökulmista.**
- **Käsitteet ovat sukupuoli- ja –polvisidonnaisia.**
- **Käytetyt käsitteet muokkaavat käsityksiämme todellisuudesta**
- **Käsitteiden moninaisuus on rikkaus**
- **Käsitteet ovat kokemuksellisia**
- **Uusien – tarkempien, havainnollisempien, ajanmukaisempien - käsitteiden kautta käsityksemme maailmasta voi jatkuvasti tarkentua ja parantua**

Käsitteiden synty ja leviäminen

- **Tieteessä ja eri tieteenaloilla** -> siirtyvät julkaisujen, ammattilaisten ja tuotteiden välityksellä kentälle (seuroihin, aktiiviharrastajille) -> käytäntöön järjestöissä -> median kautta väestön eri osaryhmille -> vakiintuvat yleiseen käyttöön
- **Käytännössä eri liikuntajärjestöissä kuvaamaan uutta tilannetta** -> laji, muoto, tapa toteuttaa käytännössä jne. -> kentälle -> tieteeseen, mediaan -> hallintoon
- **Hallinnossa eri syistä kuvaamaan monimutkaista tilannetta tai harjoitettua politiikkaa** -> käytäntöön (hallinnon eri tasoille, järjestöihin) -> kentälle -> tieteeseen -> myöhemmin koko väestölle
- **Kentällä eri lajien harrastajien keskuudessa** -> käytäntöön järjestöihin -> mediaan -> tieteeseen -> yleiseen käyttöön väestön eri osaryhmissä -> mahdollisesti hallintoon
- **Yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa ja päätöksenteossa** (esim. hallitusohjelma) -> siirtyvät eri hallinnonaloille sovelluksina -> siirtyvät kentälle ja käytäntöihin lakeina, asetuksina, pysyväismääräyksinä, informaatio-ohjauksena jne.
- **Yrityksissä tuotekehittelyssä** -> asiakkaille käsitteinä (sykemittarit, kuntosalilajit, tanssimuodot jne.) -> oma käsitemaailmansa (joskus tuotteistettu) -> yleistyy kentällä -> siirtyy mediaan

Tutkimuksen kuvausta

- Sektoritutkimuksen tehtävänä on palvella tutkimuksen tilaajan tarpeita – ei kuitenkaan kritiikittömästi, vaan riippumattoman tutkijan osaamispanos tuotokseen antaen
- Tutkimuksessani pyrin käytännönläheisyyteen ja ymmärrettävyyteen
- Yritän myös ymmärtää käsitteitä omissa käyttöyhteyksissään eli konteksteissaan eli pohdin niiden soveltuvuutta liikuntakulttuurin eri kentillä.
- Yritän kertoa, mihin tarkoitukseen kyseiset käsitteet mielestäni sopivat ja mihin taas eivät niin hyvin – ja millä perusteilla.
- Ymmärrän hyvin, että joistakin tulkinnoistani voidaan olla kanssani perustellustikin eri mieltä. Tai niistä pitääkin olla eri mieltä, jotta keskustelu viriäisi ja syvenisi.
- Liikuntakulttuurin ja –politiikan käsitteistä tulee keskustella enemmän, laajemmalla joukolla ja perustellummin. Ja kaiken aikaa.

Tutkimus: Liikuntakulttuurikäsitteitä

- Käyn läpi tärkeimpiä liikuntakulttuurin ja –politiikan käsitteitä tai oikeastaan ’käsiteperheitä’ tutkimuskirjallisuuden kautta. Yritän sanoa näiden analyysien pohjalta jotakin siitä, mitä käsitteitä nyt ja lähitulevaisuudessa voisi käyttää ja millä perusteilla.
- Tutkijat luovat usein käsiperheitä ja –järjestelmiä, joilla on looginen yhteys toisiinsa ja ne kuvaavat tietystä näkökulmasta jonkin ilmiömaailman – esimerkiksi liikuntakulttuurin - kokonaisuutta. Tarkoitukseni on avata näitä ’maailmoja’ esittelemällä ja analysoimalla näiden käsitteiden sopivuutta tämän päivän ja tulevaisuuden liikuntakulttuuriin ja –politiikkaan.
- Käsittelyssä mm. Eichbergin, Itkosen, Kosken, Sirosen, Bourdieun, Frankin, Tiihosen, Jyrkämän liikuntakulttuuria kuvaavia tai sivuavia käsitteitä.
- Erilaisia käsitteitä tarvitaan. Tutkijoiden yhtenä tehtävänä on luoda uusia käsitteitä ja avata erilaisia näkökulmia. Läheskään kaikki tutkimuskäsitteet eivät ’juurru’ käytäntöön.
- Vuorovaikutusta ja käsitekeskustelua käytännön toimijoiden ja tutkijoiden kesken on syvennettävä. Osa käsitteistä sopii paremmin esimerkiksi liikuntapoliittiseen käyttöön kuin toiset – osa sopii hyvin käytännön kentille, mutta ei politiikkaan.

Tutkimus: asiantuntijakäsitteitä

- Kymmenen asiantuntijahaastattelua ja kahdeksan käsitearviointia. Haastateltaviksi valitsin eri puolilla liikuntakulttuuria ja –politiikkaa aktiivisesti toimivia henkilöitä. Joukossa on liikuntapoliitiikan, huippu-urheilun, liikuntahallinnon, erityisliikunnan, liikuntasuunnittelun, kansalaistoiminnan, yksityisten liikuntapalveluiden, liikuntamedian ja kansainvälisten liikuntasuhteiden rautaiset ammattilaiset
- 1,5 tunnin haastattelut, minkä lisäksi kahdeksan teki käsitearvioinnin (2 ei ehtinyt), jossa he itse arvioivat käyttämiensä käsitteiden sopivuutta eri käyttöyhteyksiinsä.
- Käyttöyhteyksiä (konteksteja) olivat liikuntakulttuuri, liikuntapolitiikka, julkinen sektori, järjestömaailma, yksityinen sektori, perheet ja yksilöt tai poliittinen järjestelmä, muut hallinnonalat, järjestömaailma, kunnat/aluehallinto, tiede, julkisuus, kansainvälinen toiminta.
- Tein jokaisesta haastattelusta ja arvioinnista erillisen kuvauksen ja tulkinnan, jossa pohdin ikään kuin yhdessä haastateltavan kanssa hänen käyttämiensä käsitteiden toimivuutta ja rajoituksia. Näin lukijakin saa läpinäkyvän kuvan aineistostani dialogisessa muodossa tutkijan ja asiantuntijan kanssa.
- Lisäksi yhteenveto kaikista haastatteluista ja arvioinneista.

Tutkimus: asiantuntijakäsitteitä

- Asiantuntijat tarvitsevat erittäin paljon ja erilaisia käsitteitä toimissaan.
- Yhteensä 112 käsitettä mainittiin, 104 erilaista käsitettä.
- Liikuntasana oli yhteensä 39:ssa termissä sellaisenaan. Tässä ei ole vielä liikkuminen tai sen johdannaiset mukana – niitäkin puolenkymmentä.
- Urheilujohdannaisia käsitteitä oli 13, mutta noin viidessäkymmenessä käsitteessä tarkoitettiin asioita, jotka liittyivät suoraan tai lähes suoraan urheiluun liittyviin asioihin.
- Käsitteistä vajaa puolet ei sisältänyt kumpaakaan näistä keskeisistä termeistä. Näissä käsitteissä käsiteltiin useimmin kansalais- ja vapaaehtoistoimintaa, hyvinvointia, liikuntapolitiikassa tarvittavia hallinnon ohjaus- ym. termejä, tasa-arvoon, ikään, etiikkaan, syrjäytymiseen, olosuhteisiin, organisaatioihin, tutkimukseen, yrittäjyyteen, jaksamiseen, viihteeseen jne. liittyviä käsitteitä.
- Liikkumattomuus ja jopa liikunnasta syrjäytyminen toisessa päässään ja termit aina huippu-urheiluun asti tulivat näissä haastatteluissa aika hyvin esille.
- Voi sanoa, että liikuntakulttuuri avautuu keskeisille asiantuntijoillekin käsitteellisesti hyvin moneen suuntaan kulttuurin ja yhteiskunnan alueille.

Tutkimus: Tapaukset

- Tapaustutkimuksenani tutkin käytettyjä käsitteitä:
- *Valo ry:n strategian, HuMun loppuraportin, Helsingin kaupungin liikuntastrategian ja valtion (OKM:n liikuntayksikön Internet-sivujen)* varsin tuoreita ja monipuolisesti liikunnan ja urheilun kenttää valottavia käsitteitä.
- Ja seuraavien julkaisujen/artikkelien liikunta- ja urheilukäsitteet:
- *Liikunta ja tasa-arvo 2011. Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa* . Tekijät: Salla Turpeinen, Jaana Jaako, Anna Kankaanpää, Matti Hakamäki. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:33 /2012:13.
- *Ikäihmisten liikunnan kansallinen toimenpideohjelma. Liikunnasta terveyttä ja hyvinvointia.* Tekijät: Elina Karvinen, Pirjo Kalmari, Kari Koivumäki. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:30.
- Liikuntatutkija Esa Rovion ja Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuspäällikön Teijo Pyykkösen julkaisua *Vähän liikkuvat juoksuttavat päättäjiä ja tutkijoita. LTS,* Impulssi nro 26.
- Mediatutkijoiden Sanna Ojajärven ja Sanna Valtosen sekä Teijo Pyykkösen toimittaman julkaisun *Liikuntalaiva tietomerellä – navigointia politiikan ja julkisuuden tuulissa. LTS,* Impulssi nro 27.
- Suomen Kuvalehdessä ilmestyneen Tuomo Lappalaisen artikkelin eduskunnan ”urheilupuolueesta”, otsikolla *Valon lapset*.

Tutkimus: suositukset

- Seuraavassa muutamia varsin alustavia huomioita tutkimuksen pohjalta tehtäviksi suosituksiksi. Ne ovat tässä vaiheessa vielä heittoja, joihin toivon kommentteja ennen raportin jättämistä
- Nämä koskevat liikuntalakia ja sen valmistelua lähellä olevia käsitteitä, jotta liikuntalakityöryhmä saisi jotakin työhönsä jo tässä vaiheessa tästä tutkimuksesta.

Tutkimus: huomioita ja suosituksia

- Liikuntakulttuurissa ja –politiikassa käytetään ja tarvitaan paljon erilaisia käsitteitä.
- Käytettävistä käsitteistä ei voi antaa määräyksiä, vaan eri alakulttuureissa, osajärjestelmissä ja autonomisilla alueilla täytyy olla oikeus omien liikuntakäsitteiden luomiseen ja käyttämiseen.
- On tilanteita, yhteistoimintaa ja säädöksellistä toimintaa, joissa tarvitaan yhteisiä käsitteitä. Esimerkiksi liikunnan ja urheilun edistäminen; poikkihallinnollinen sekä horisontaalinen että vertikaalinen yhteistoiminta; lait, asetukset ja pysyväismääräykset.
- Liikuntapolitiikassa tarvitaan yhteisymmärrystä ja jatkuvaa keskustelua käsitteiden sisällöstä ja tarkoituksista
- Liikuntakäsitteistä voi antaa joitakin alustavia suosituksia, mutta aina ei tietenkään ole tarvetta muuttaa käsitettä, jos vain käsitteen alaa ja määritelmää muutetaan ajanmukaiseksi.

Taustaa suosituksille

- Ehdotukseni on ajateltu koskemaan juuri liikuntalakia ja laajemmin valtion ohjaamaa liikuntapolitiikkaa. Käsitetarkastelu koskee vain liikuntaa ja urheilua kuvaavia käsitteitä eikä esimerkiksi kansalaistoimintaa, tasa-arvoa yms. käsitteitä. Esitykset eivät koske muualla liikuntakulttuurissa, kuten järjestöissä, tieteessä, yksityisissä palveluissa tai edes kunnissa käytettäviä käsitteitä – toki välilliset heijastusvaikutukset ovat olemassa, jos nämä käsitteet otetaan käyttöön liikuntalaissa ja -politiikassa.
- Ehdotukseni tausta-ajatuksina ovat: käsitteiden tulee olla ymmärrettäviä koko liikuntakulttuurin alueella sen eri toimijoille, mutta myös kansalaisille, muille hallinnonaloille ja julkisuudelle. Käsitteiden pitää olla riittävän yksiselitteisiä, mutta ei myöskään liian rajaavia tai spesifejä. Niiden pitää kattaa koko liikunnan ja urheilun kenttä ja käsitteillä ei saa olla liikaa päällekkäisyyttä. Käsitteiden avulla täytyy pystyä ohjaamaan ja resurssoimaan, sekä vaikuttamaan liikunta- ja urheilupolitiikkaan. Käsitteiden avulla täytyy pystyä kommunikoimaan toimijoiden kanssa. Käsitteiden kautta tulisi myös ilmaista jonkinlaista tahto- tai tavoitetilaa siitä, mihin suomalaista liikuntakulttuuria kehitetään tulevina vuosina.

Yläkäsite: Liikuntakulttuuri.

- Liikuntakulttuurilla tarkoitetaan koko liikunnan ja urheilun kattamaa ilmiökenttää. Käsitteessä yhdistyy liikunta, joka viittaa fyysiseen tekemiseen ja toisaalta kulttuuri, joka pitää sisällään kaikki ne merkitykset, jotka liikunnalle ja urheilulle kulttuurissamme annetaan. Käsite voi olla aika avoin, koska on oltava yksi sana, jolla voi kuvata koko aluetta. Sen alle syntyy koko ajan uusia ilmiöitä, alakulttuureja, laji- ja harrastekulttuureja ja jotkut ilmiöt taas menettävät merkitystään. Tarvittaessa voidaan käyttää esimerkiksi etuliitteitä 'vanha' tai 'uusi' tai 'vaihtoehtoinen' jne., mutta silloinkin voisi olla hyvä, että tarkoitetaan koko ilmiökokonaisuutta. Liikuntakulttuuria voi myös tutkia ja kehittää käyttämällä hyvin erilaisia käsitteitä – näitä ei kannata rajata. Liikuntakulttuuri sopii myös opetus- ja kulttuuriministeriöön hallinnonalalle ja kulttuuri laajentaa liikunnan ja urheilun käsitteitä myös muille elämän- ja hallinnonaloille

Välikäsitteet: liikunta & urheilu

2.1. Välikäsite: Liikunta. Ja vastaavasti liikuntapolitiikka.

- Liikunnalla ja liikunta-alkuisilla tai –loppuisilla käsitteillä kuvataan ilmiökenttää, jossa keskeistä on eri väestön osien monenlaisen liikunnan, liikuntamahdollisuuksien ja liikunnallisuuden edistäminen niin, että liikunnasta tulee mahdollisimman monelle elämäntavan tai –tyylin luonteva osa. Liikunnan alakäsitteitä tässä luokittelussa ovat: *arkiliikunta, kuntoliikunta, harrasteliikunta, terveysliikunta ja erityisliikunta*. Liikuntapolitiikka –käsitettä käytettäisiin kuvaamaan niitä poliittisia toimenpiteitä, jotka kohdistuvat tähän liikunta-käsitteen rajaamaan liikuntakulttuurin osa-alueeseen.

2.2. Välikäsite: Urheilu. Ja vastaavasti urheilupolitiikka.

- Urheilulla ja urheilualkuisilla ja –loppuisilla käsitteillä kuvataan ilmiökenttää, jossa keskeistä on urheileminen sen eri muodoissaan, urheilemisen olosuhteiden parantaminen sekä urheilukulttuurin kaikinpuolinen kehittäminen. Tavoitteena on sekä urheiluharrastuksen lisääminen, urheiluvalmennuksen ja urheilun järjestelmien kehittäminen että urheilullisen menestyksen saavuttaminen kilpa- ja huippu-urheilun eri tasoilla. Urheilun alakäsitteitä ovat: *junioriurheilu, kilpaurheilu, huippu-urheilu ja veteraani/senioriurheilu*. Urheilupolitiikka –käsitettä käytettäisiin kuvaamaan niitä toimenpiteitä, jotka kohdistuvat tähän urheilu-käsitteen rajaamaan liikuntakulttuurin osa-alueeseen.

Liikunta & urheilu: perusteluja

- Tutkimuksen aikana on tullut hyvin selväksi se, että liikunta ja urheilu sekä vastaavasti liikuntapolitiikka ja urheilupolitiikka –käsitteet aiheuttavat hämmennystä jopa alan asiantuntijoille puhumattakaan suuresta yleisöstä ja mediasta. Ilmiötasolla ongelmana on ollut se, että urheilun parissa työskentelevät eivät ymmärrä, miksi heidän pitäisi käyttää liikuntatermiä kuvatessaan urheilemista ja urheiluseuroissa toimimista. Kaikki urheileminen on heille liikuntaa, mutta kaikki liikunta ei ole urheilua. Liikunnan (arki-, kunto-, terveys- ja erityisliikunnan) parissa toimivat taas käyttävät luontevimmin liikuntatermiä, vaikka osa toiminnasta olisikin urheilua tai urheilulajien harjoittamista. Liikunta on muutakin kuin urheilua. Julkisessa sanassa ja todennäköisesti myös kansalaisten keskuudessa hämmennystä herättää se, että selkeästi urheilun tukemiseen tarkoitetut resurssit ja toimenpiteet kuvataan liikunnan edistämiseksi ja liikuntapolitiikaksi.
- Liikuntakulttuuri on käsittääkseni niin kehittynyttä, että liikunnan ja urheilun ilmiöt, toiminnat ja toimijat sekä niiden kehittämiseksi tarkoitetut poliittiset toimenpiteet ovat niin eriytyneet ja tahoillaan eri tavoin perustellut ja vahvat, että on tarkoituksenmukaista siirtyä kahden käsitteen käyttöön rinnakkain. Liikuntakulttuuri käsitteellä voidaan ilmaista yhteinen ilmiöpohja ja liikuntakulttuurin edistämisellä tai kehittämisellä korvata yhteisen politiikkatermin puute. Arkielämässä ihmiset todennäköisesti tulevat jatkossakin sekoittamaan liikunnan ja urheilun käsitteet iloisesti keskenään, mutta poliittisessa kielenkäytössä ja esimerkiksi lisääntyvässä eri hallinnonalojen kanssa toimimisessa ja eri kohderyhmille kommunikoinnissa uskon liikunta- ja urheilukäsitteiden ja –politiikkojen eriyttämisen parantavan poliittista keskustelua, eri toimijoiden yhteistyötä ja poliittista ohjaamista.

Liikunnan alakäsitteet

- *arkiliikunta,*
- *kuntoliikunta,*
- *harrasteliikunta,*
- *terveysliikunta*
- *erityisliikunta.*

Urheilun alakäsitteet

- *junioriurheilu,*
- *kilpaurheilu,*
- *huippu-urheilu,*
- *veteraani/senioriurheilu.*

3.1. Arkiliikunta.

- Arkiliikunnalla tarkoitetaan yksinkertaisesti kaikkea arjessa tapahtuvaa liikkumista. Yhteisenä tavoitteena kaikilla hallinnonaloilla ja –tasoilla tulee olla arkiliikunnan kaikinpuolinen edistäminen. Keskeisiä asioita ovat asumisen ja arkisen toiminnan - työ-, koulu-, ostos-, harrastusmatkat – liikkumisen mahdollistavat liikuntaympäristöt ja -olosuhteet. Tärkeitä ovat myös eri alueille suunnitellut (lähi)liikuntapaikat, ulkoilu- ja luontoliikuntaolosuhteet ja –palvelut. Arkiliikuntaa on myös oppilaitosten välitunneilla, työpaikkojen ja laitosten arjessa harjoitettava liikunta. Arkiliikunnan tuki on siis OKM:ssä osin nykyisen liikuntapaikkarakentamisen tuki yhdistettynä eri hallinnonalojen ja muiden toimijoiden kanssa tehtävään työhön, joka voi olla myös hankeluonteista ja se voi sisältää myös erilaisten yhteisöjen tukea (esim. asukasyhteisöjen aktivointia lähiliikuntapaikkojen ja –alueiden käyttäjiksi ja näiden alueiden suunnittelua ja toteuttamista yhdessä asukkaiden kanssa). Arkiliikunnalla edistetään koko väestön fyysistä tai liikunnallista aktiivisuutta ja pääasiallisina toimijoina ovat kunnat, eri hallinnonalat, ELY-keskukset ja Valo ry:n aluejärjestöt sekä erilaiset organisaatiot (työpaikat, koulut jne.). Yhteisöistä tärkeimpiä ovat perheet, naapuri/lähiyhteisöt, työyhteisöt ja muut mahdolliset löyhät yhteisöt.

3.2. Kuntoliikunta.

- Kuntoliikunnalla tarkoitetaan tässä kaikkea sitä toimintaa, jolla ihmiset nostavat tai ylläpitävät kuntoaan. Kunto pitää tässä sisällään niin kestävyys-, lihas- kuin muunkin kunnoksi luokiteltavan kunnon osa-alueen. Kuntoliikunnan alle voisi sijoittaa myös suuren osan ns. terveyttä edistävästä liikunnasta. Kuntoliikuntalajien ja –muotojen kirjo on valtava ja se kasvaa koko ajan. Kuntoliikuntakäsitteen alle kuuluvat myös (massa)liikuntatapahtumat, kuntokampanjat ja iso osa liikunnanohjauksesta ja liikuntaneuvonnasta henkilökohtaiseen kuntovalmentajaan asti. Toimijoina tärkeimpiä ovat kuntoliikuntajärjestöt, yksityiset liikuntapalvelut, julkiset liikuntapalvelut ja esimerkiksi oppilaitosten (yliopistoliikunta) tai työpaikkojen kuntoliikuntatoimijat. Kuntoliikunta sopii myös hyvin liikunnan aluejärjestöjen toimintaan ja esimerkiksi vakiintunut KKI (Kunnossa kaiken ikää)-toiminta sopii kuntoliikuntakäsitteen ja toiminnan alle. Liikuntapoliittisesti keskeistä on se, että varsinkin aikuiset eli opiskelijat, työikäiset ja eläkeläiset saadaan mukaan kuntoliikuntatoimintaan. Tavoitteena tulisi olla, että laadukkaita kuntoliikuntapalveluita on tarjolla kohtuuhintaisesti tälle suurelle kohderyhmälle. Varsinkin julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistoimintaa tulisi kehittää näiden laajasti ottaen hyvinvointipalvelujen kehittämisessä, mm. kolmaslähdemallin (www.kolmaslahde.fi) mukaisesti. OKM voisi yksityisten kulttuuripalvelujen kehittämisen tapaan kehittää yksityisiä liikuntapalveluja. Liikunta/kulttuurisetelin käyttöönottoa kuntoliikunnan edistämisessä varsinkin vähän liikuntaa tai liikunnasta syrjäytymisvaarassa olevien liikuntaa edistävänä tulisi tutkia.

3.3. Harrasteliikunta.

- Harrasteliikunnalla tarkoitetaan tässä urheiluseurojen, muiden yhdistysten/järjestöjen ja esimerkiksi nuorisotalojen tuottamaa lähinnä lasten ja nuorten liikuntaa ja urheilua, jossa tavoite ei ole kilpaurheilussa eikä lajiliittopohjaiseen kilpaurheiluun osallistumisessa. Toimijoina tärkeimpiä ehkä ovat nuoret itse omissa löyhissä harrasteyhteisöissään, joiden kautta monet uudet liikunta- ja urheilulajit ovat tulleet Suomeen ja muuttuneet osin myös kilpa- ja huippu-urheiluksi. Harrasteliikunnan keskeisenä kohde- tai toimijaryhmänä ovat 15-20 (12-25) –vuotiaat nuoret, jotka haluavat liikkua ja urheilla, mutta eivät yhtä intensiivisesti kuin kilpaurheilu edellyttäisi, vaan osana nuorisokulttuuria. Harrasteliikunta voisi olla osa laajempaa nuorten harrastus-, kulttuuri- ja vapaaehtoistoiminnan kenttää ja kehittämistoimintaa, jossa nuoret itse olisivat myös aktiivisina toimijoina. Toimintaa voi tukea esimerkiksi suoralla seura-/yhdistystuella ja hanketuella projekteille/tapahtumille. Osa urheiluseuroista tai urheiluseuran osa voisi keskittyä pelkästään tähän harrasteliikuntaan ja/tai nuorten yhteisiin osallisuutta ja toimijuutta lisääviin toimintoihin. Tällaiset toimijat voisivat organisoitua löyhästi vaikkapa sosiaalisen median kautta ja yhteistyössä eri nuoriso- ja vapaaehtoistoiminnan järjestöjen kanssa. Tavoitteena olisi elävä nuorisokulttuuri, jossa harrasteliikunnalla olisi nykyistä suurempi asema.

3.4. Terveysliikunta.

- Terveysliikunnalla tarkoitetaan tässä liikuntaa ja liikuntatoimintaa, jonka tavoitteena on saada liikunnan harjoittajiksi ne ihmisryhmät, joilla on terveydellisistä, mutta myös muista syistä ongelmia harjoittaa liikuntaa terveytensä kannalta riittävästi. Erityisenä kohderyhmänä ovat ns. elämäntapasairauksista kärsivät eli liikalihavat, päihdeongelmaiset ja peliriippuvaiset, mutta myös eri sairauksista, vammoista tai vaikkapa nivelproteesileikkauksesta kuntoutujat. Kansanterveydellisesti ja –taloudellisesti tässä on kyse erittäin oleellisesta riskiryhmästä, jonka tukemiseen tarvitaan ennen kaikkea terveydenhoidon ja sosiaalialankin osaamista yhdessä liikuntaosaamisen kanssa. Toimijoista tärkeimpiä ovat terveydenhuollon ammattilaiset eli lääkärit, fysioterapeutit, terveydenhoitajat ja terveysalan organisaatiot, kuten terveyskeskukset, työterveysasemat, kuntoutuskeskukset, terveys- ja sosiaalialan laitokset (palvelutalot, vanhainkodit jne.) sekä apteekit. Toimijoina voisivat olla myös tulevat sote-alueet, jotka voisivat ottaa vastuuta terveysliikunnasta, terveyttä edistävästä liikunnasta tai ennaltaehkäisevästä työstä, millä käsitteellä sosiaali- ja terveyspuolella halutaankin toimia. Yhteisöistä keskeisiä ovat kansanterveysjärjestöt ja potilasjärjestöt. Päävastuu terveysliikunnan tai terveyttä edistävän liikunnan osalta pitäisi olla sosiaali- ja terveysministeriössä ja esimerkiksi THL:ssä (terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa). OKM:n tulisi toimia aktiivisesti yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön ja muiden alan toimijoiden kanssa, jotta terveysliikunta organisoitaisiin sen tarvitsemalla tavalla ja sen tukeminen tulisi hoidettua STM:n, mutta myös Kelan ja muiden vakuuttajien kautta. Käsitteellisesti ja toiminnallisestikin terveysliikunta ja toimintakyky – varsinkin fyysinen toimintakyky ja sen edistäminen tai ylläpitäminen – voivat olla lähellä toisiaan. Käytännössä on kyse siitä, että fyysisen toimintakykynsä tilapäisesti menettäneen täytyy saada aika voimakastakin tukea selviytyäkseen arjessa, jonka jälkeen hän tarvitsee terveysliikunnan kaltaista ohjattua ja terveysperustaista liikuntaa kyetäkseen siirtymään joko aktiiviseksi arkiliikkujaksi tai kuntoliikunnan harjoittajaksi.

3.5. Erityisliikunta.

- Erityisliikunnalla tarkoitetaan tässä vamman tai sairauden takia erityistä tukea tarvitsevia ihmisiä ja ihmisryhmiä. Erityisliikunta on yläkäsite erityisryhmien liikunnalle ja soveltavalle liikunnalle – sen sijaan vammaisurheilu ei kuulu käsitteen piiriin, vaikka yhteistyötä toimijoiden kanssa täytyy tulevaisuudessakin olla. Erityisliikunta toimii usein oppilaitoksissa erityispedagogiikan kokonaisuudessa, jossa soveltava tai sovellettu liikunta on yksi pedagogisista menetelmistä, joilla liikunta tehdään kaikille mahdolliseksi. Kyse ei siis ole vain liikunnan soveltamisesta erityisryhmille, vaan ennen kaikkea liikunnan tekemisestä kaikille avoimeksi ja mahdolliseksi. Se on siten tärkeä integroinnin väline, mutta myös inkluusion mahdollistaja. Erityisliikuntaa on myös kunnissa, eri järjestöissä sekä yksityisissä liikunta- tai sosiaalipalvelujen tuottajilla. Näissä erityisliikunta on usein tietylle erityisryhmälle – esimerkiksi vamma- tai vaikkapa mielenterveyskuntoutujaryhmä - sovellettua ja suunnattua liikuntatoimintaa. Täysi integraatio muiden käyttäjäryhmien kanssa ei käytännössä ole mahdollista, vaikka se tavoite olisikin. Erityisliikunnan rajat terveysliikuntaan, vammaisurheiluun ja ikääntyneiden – varsinkin erityistä tukea tarvitsevien – suuntaan ovat liukuvat. Vaikka käsitteellisesti rajaukset onkin mahdollista tehdä, niin käytännössä tulevaisuudessa pitää ratkaista se, miten edellä kuvatun kaltainen lähinnä sosiaali- ja terveystoimen tuottama terveysliikunta niveltyy erityisliikunnan kanssa. Kuuluvatko elämäntapasairauksista kärsivät, toipuvat ja kuntoutuvat erityisliikunnan piiriin vai eivät? Tulevaisuudessa kuntien erityisliikunnan ohjaajat voisivat entistä enemmän toimia alueen koordinaattoreina eli he olisivat välittäjinä erilaisten erityisliikuntaa tarvitsevien ryhmien ja toimintaa tuottavien tahojen, kuten kunnan oman erityisliikunnan ohjauksen, liikuntayritysten, järjestöjen ja laitosten (terveyskeskukset, palvelutalot jne.) kanssa. Heidän asiantuntemuksellaan eri ryhmien edustajille voisi löytyä myös oikea paikka, josta saada tukea, ohjausta ja itselle sopiva ryhmä.

4.1. Junioriurheilu.

- Junioriurheilulla tarkoitetaan sitä kaikkein laajinta ja elävintä osaa suomalaisessa liikuntakulttuurissa, joka liikuttaa lapsia ja nuoria eri urheilulajien parissa laajasti aina 14-15 –ikävuoteen asti ja vähemmässä määrin aina aikuisuuteen asti. Junioriurheilussa yhdistyy niin leikki, liikunta kuin urheilukin, mutta aina urheilemisen ja kilpailemisen kontekstissa. Se tuottaa erilaisia kokemuksia, joista osa on hyviä, osa huonoja elämyksiä. Niissä lapsen ja nuoren identiteetti kasvaa ja voimistuu, mutta se voi myös musertua. Hän saa erilaisissa yhteisöissä osallisuuskokemuksia ja osa vahvistaa myös toimijuuttaan ottamalla vastuuta itsestään ja toisista. Junioriurheilu vetää mukaansa myös runsaasti vapaaehtoisia, äitejä, isiä ja kokonaisia perheitä muista vapaaehtoisista puhumattakaan. Junioriurheiluun osallistujista vain osa jatkaa aikuisuuteen asti ja vielä pienempi osa kilpa- tai huippu-urheilijaksi kansalliselle tai kansainväliselle tasolle. Junioriurheilussa kaikki ovat kuitenkin vielä samoilla kentillä, samoissa kisoissa ja saman urheiluhengen elähdyttäminä mukana. Junioriurheilun tukeminen on keskeinen tehtävä niin valtiollisen kuin kunnallisen liikunta- ja urheilupolitiikan tekijöille. Urheiluseurojen avustukset, urheilemisen olosuhteet ja yleinen urheilumyönteisyys edesauttavat vireän junioriurheilun syntymistä. Junioriurheilua on kuitenkin tuettava myös innovatiivisemmin keinoin, jotta mahdollisimman monella lapsella ja nuorella olisi taloudelliset ja kulttuuriset mahdollisuudet harrastaa rakastamaansa lajia. Yhä useamman lajin harrastusmaksut ovat osalle väestöä liian korkeita. Jotkut kunnat ovat varanneet tähän tukea, mutta kaikki eivät tätä osaa tai leimautumisen pelossa ilkeäkään hakea. Myös joillakin seuroilla/lajeilla on erilaisia rahastoja tai tukijärjestelmiä, mutta yhtenäistä linjaa ei ole vielä syntynyt. Toisaalta lisenssi- ym. maksujen kohtuullistaminen voisi sekin olla mahdollista esim. yhteislisenssien kautta – näitä liikunta- ja urheilupoliittisia keinoja on edistettävä myös valtakunnallisesti. Käytännössä, mutta myös poliittisesti, on erityisen tärkeää, että junioriurheilussa eettisyys, suvaitsevaisuus ja sukupuolten tasa-arvo toimii ruohonjuuritasolla ihmisten välisissä kohtaamisissa. Tämä vaatii toimijoilta asioiden positiivista esillä pitämistä, mutta tarvitaan myös hankkeita, joiden avulla mm. maahanmuuttajaväestön osallistumista junioriurheiluun tuetaan eri tavoin. Tyttöjen urheilemista voivat seurat ja lajiliitot edistää myös omaa tukipolitiikkaa ja painopisteitään muuttamalla. Elävä ja positiivinen junioriurheilu luo hyvän pohjan niin kilpa- kuin huippu-urheilullekin, mutta junioriurheilu ei saa olla näille kokonaan alisteinen, vaan laaja, monipuolinen ja voimaannuttavia sekä inhimillisesti tärkeitä kokemuksia tarjoava junioriurheilu on tavoite sinänsä.

4.2. Kilpaurheilu.

- Kilpaurheilulla tarkoitetaan tässä sitä osaa urheilusta, jota voisi kuvailla huippu-urheilun muutosryhmän käyttämin käsittein ’urheilijan polun’ valintavaiheeksi, jota tukee urheiluakatemiaohjelma. Urheilupoliittisesti Humu-työryhmän työ on edelleen jonkin verran avaamaton kirja, koska loppuraportin kautta uusi toimintatapa ja osin uudet rakenteetkin aukenevat ulkopuoliselle lukijalle liian niukan informaation varassa. Raportin perusteella voi sanoa ainakin sen, että se tuntuisi edellyttävän melko runsasta, uutta resurssointia urheiluakatemioihin. Seura-, piiri- ja lajiliitto-organisaatioiden toiminta ja merkitys jää raportin kautta luettuna epäselväksi, mutta todennäköisesti niiden resurssit ja toiminnat ajatellaan suurin piirtein samanlaisiksi kuin nykyään, vaikka toimintatapa muuttuisikin. Yhteistyö oppilaitosten kanssa tässä mallissa tiivistyisi. Oletettavaa lienee se, että tavoitteellisempi valmentautuminen aloitetaan tulevaisuudessa aiemmin ja että noin 16 ikävuoden tienoilla nuoren olisi tehtävä valintansa siitä, pyrkiikö huipulle vai ei. Todennäköisesti vanhimpien junioreiden kilpasarjat muuttuvat kilpailullisimmiksi kuin mitä ne nykyään ovat. Kilpaurheilu siis laajenee aikuisten kansalliselta tasolta vanhimpiin juniorisarjoihin joko niin että noiden sarjojen tasoa pyritään nostamaan (vähentämällä joukkueita) tai että junioriyksilöt siirtyvät aikuisten sarjoihin aiemmin. Rakenteellisesti ja kulttuurisesti syntynee kuitenkin kokonaisuus, jota voi hyvin kuvata kilpaurheiluksi ja siihen voi kohdistaa erilaisia tukitoimenpiteitä. Näitä en kuitenkaan tässä ala erittelemään, vaan oletan, että Humu-työn pohjalta kannattaa asian kanssa edetä.

4.3. Huippu-urheilu.

- Huippu-urheilulla tarkoitetaan tässä kansainvälisen tason huippu-urheilua ja joissakin tapauksissa myös kansallisen tason ammattilaisurheilua. Huippu-urheilu tai sen eri lajit tarvitsevat huippu-urheilun suorituspaikkoja. Valtio ja kunnat eivät voi huolehtia ilman järjestöjen ja yksityisten tukea kaikista tarvittavista huippu-urheilun suorituspaikoista. Huippu-urheilun eri toimijoiden tulisikin kyetä tekemään priorisointeja sen suhteen, mitkä suorituspaikat ja toisaalta minkälainen tuki tarvitaan ja missäkin järjestyksessä suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi. Humu-raportissa on huippu-urheilun tuki tiivistyy huippuvaiheeseen ja huippuvaiheen ohjelmaan. Käsitteellisesti lienee tärkeintä, että huippu-urheilu on mahdollinen käsite kuvaamaan juuri tätä huippuvaihetta urheilijan polulla ja sen tukijärjestelmissä yhtä hyvin kuin kilpaurheilu kuvaisi lähinnä valintavaihetta ja junioriurheilu lapsuusvaihetta. Päällekkäisyyttähän näillä välttämättä on, mutta jos urheilupoliittiset toimijat ja päättäjät ymmärtävät kokonaisuudet samalla tavalla, niin ongelma ei liene suuri. Suurelle yleisölle ei ehkä kuitenkaan kannata kommunikoida ’vaiheiden’ tai ’ohjelmien’ avulla, puhumattakaan ’lapsuus-, valinta- ja huippuvaiheesta’ tai ’urheiluakatemia-, osaamis- tai huippuvaiheen ohjelmista’, vaikka toimintatapa ja resurssointi olisikin ajateltu noihin rakenteisiin ja toimintatapoihin. Liikuntalaki ja liikunta- ja urheilupolitiikka ei voine käyttää käsitteitä, joita on luotu jonkin tietyn osajärjestelmän sisällä kuvaamaan uutta toimintatapaa tai prosessia. Se ei tarkoita kuitenkaan sitä, etteikö tukitoimia voitaisi kohdistaa noita vaiheita ja ohjelmia käyttämällä, jos se nähdään toimivaksi järjestelmäksi.

4.4. Veteraani-/senioriurheilu.

- Veteraaniurheilu tai ikämies-/-naisurheilu on käsitteellisesti hankala, kuten kaikki ikään liittyvät käsitteet tässä ikääntyvässä yhteiskunnassa ja maailmassa. Tässä tarkoitetaan kuitenkin 30+, 35+ tai 40+ ikäisenä aloitettavaa veteraaniurheilua eri lajeissa. Suomalainen urheilun lajiliittojärjestelmä on suhtautunut veteraaniurheiluun hiukan ristiriitaisesti – joillekin se on normaalia toimintaa, toisilla sitä ei ole lainkaan. Osa veteraaniurheilusta toimii Suomen veteraaniurheiluliiton alaisuudessa. Eräissä lajeissa toiminta on varsin aktiivista, harrastajia on paljon ja kansainvälinen menestyskin on hyvää. Tulevaisuudessa aikuisten urheileminen on todennäköisesti lisääntymässä. Veteraaniurheilemisen kehittäminen ja tukeminen voidaan nähdä osana urheilun maailmaa ja urheilupolitiikkaa, koska toimintatavat ovat samat ja urheileminen on tavoitteellista. Urheilemisen kokemuksellisuudet ja merkitysmaailmat pysyvät samoina kuin nuorempien urheilussa, vaikka terveys- ja kokemusmerkitykset ehkä lisääntyvätkin suoritusmerkitysten sijasta. Veteraaniurheilu on toki myös kuntoliikuntaa tai –urheilua, mutta ei tässä esitetyssä merkityksessä kuitenkaan terveysliikuntaa. Kyseessä ovat kuitenkin yleensä terveet, toimintakykyiset ja hyviin tai huippusuorituksiinkin yltävät urheilijat. Toisaalta taso kansallisissa tai paikallisissa kilpailuissa on sellainen, että osallistumisen kynnys ei ole kovin korkea. Veteraaniurheiluun myös toivotetaan kaikki tervetulleiksi. Potentiaalia veteraaniurheilulla on paljon enemmän kuin mikä on sen painoarvo ja harrastajamäärät. Veteraani- tai senioriurheilun kehittämiseksi tarvittaisiin humu-projektia, jonka avulla rakennettaisiin vielä 'huippuvaiheen' jälkeinen 'seniorivaiheen ohjelma', joka olisi houkutteleva vaihtoehto niin kansainvälisille, kansallisille kuin paikallisen tason urheilijoillekin aikuisiässä. Ja jopa niille, jotka eivät nuorena ehtineet sen enempää juniori-, kilpa- kuin huippu-urheiluunkaan mukaan. Ikääntyvässä ja elämäntapaongelmien riivaamassa tulevaisuuden Suomessa pitää olla liikunnallisia ja urheilullisia vaihtoehtoja senioriurheilun parissa, joka tarjoaa monenlaisia kokemuksia ja vahvistaa urheilun ja liikunnan merkitystä koko elämänkulun aikana. Monet veteraaniurheilijathan ovat nousseet ikään kuin mallikansalaisiksi osoittaessaan, että harjoittelemalla vanhakin voi pysyä suoritus- ja toimintakykyisenä vaikka kuinka pitkään.

Lopuksi tai keskustelun vauhdittamiseksi

- Tässä esittämäni jako liikuntakulttuurin käsitteiksi on tehty kesken tutkimustyötäni, joten tarkemmat perustelut tutkimukseni kautta jäävät tässä vielä antamatta. Kaikkiin tässä esittämiini ehdotuksiin tutkimukseni ei toki tule antamaan mitään yksiselitteistä vastausta – käsitykset sopivista ja toimivista käsitteistä vaihtelevat kentällä ja asiantuntijoiden teksteissäkin niin paljon toisistaan. Uskaltauduin kuitenkin tekemään tämän alustavan ehdotuksen liikuntalakityöryhmälle, koska minulta sitä pyydettiin, katsoin sen velvollisuudekseni ja ajattelin, että joku pohja keskusteluille on joka tapauksessa annettava. En kuitenkaan suhtaudu esitykseeni sellaisena, että tästä pitäisi pitää kiinni tai että tämä olisi tutkimuksen viimeinen sana. Päinvastoin: keskustelua pitää edelleen avata, sitä pitää käydä monilla foorumeilla ja tässä esitettyä pitää tarvittaessa muuttaa huomattavastikin. Mutta tässä on nyt yksi pohja haasteelliselle ja tärkeälle työlle, jota lain valmistelu aina on.

Haastattelut

NIMI	ORGANISAATIO	Alue
Leena Harkimo	VLN/EK	Liikuntapolitiikka
Risto Nieminen	Olympiakomitea	Huippu-urheilu
Kirsti Laine	OKM/liikuntayksikkö	Liikuntapolitiikka ja -hallinto
Jyrki Kemppainen	Valo ry.	Liikuntakulttuuri ja -järjestöt
Ulla-Maija Paavilainen	Journalisti	Liikuntaviestintä
Terhi Heinilä	Valo ry.	International sport
VLN/ErLi, Aija Saari	VLN/ErLi, VAU	Erityisliikunta
Erityisliikunnan jaosto	VLN/ErLi, VAU	Erityisliikunta
Eija Holmala	Urheiluhallit Oy	Yksityiset liikuntapalvelut
Antti Salaterä	Helsingin liikuntavirasto	Liikuntapaikkarakentaminen
Pekka Jyrkiäinen	Helsingin liikuntavirasto	Tekninen yksikkö

Lähteitä

- Eichberg, Henning (1994) The Narrative, the Situational, the Biographical. Scandinavian Sociology of Body Culture Trying Third Ways. *International Review for the Sociology of Sport* 29:1, 99-116.
- Heikkala, Juha (1998) Ajolähtö turvattomiin kotipesiin. Liikunnan järjestökentän muutos 1990-luvulla. Tampere, TaY.
- Itkonen, Hannu (1996) Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere, Gaudeamus.
- Kokkonen, Jouko (2013) Liikuntaa hyvinvointivaltiossa. Suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria. Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia n:o 2,. Keuruu.
- Koski, Pasi (2008) Physical activity relationship (PAR). *International Review for the Sociology of Sport* 43:2, 151-163.
- Ojajärvi, Sanna; Valtonen, Sanna; Pyykkönen, Teijo (2013) Liikuntalaiva tietomerellä. Navigointia politiikan ja julkisuuden tuulissa. LTS, Impulssi nro 27. Helsinki.
- Pirnes, Esa (2008) Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 327.
- Pirnes, Esa & Tiihonen, Arto (2011) Merkityksellisen ja kokemuksellisen (kansalais)toimijuuden pelikenttä. Yhteiskuntapolitiikka 76 (4), 436–448. (http://www.stakes.fi/yp/2011/4/pirnes.pdf)
- **Pirnes, Esa & Tiihonen, Arto (2010)** Hyvinvointia liikunnasta ja kulttuurista. Käsitteiden, kokemusten ja vastuiden uusia tulkintoja. Kasvatus & Aika 2/2010. http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=275.
- Sironen, Esa (1995): Urheilun aika ja paikka. Jyväskylä, LIKES-tutkimuskeskus.
- Tiihonen, Arto (2002) Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa: oikeita miehiä – ja urheilijoita? Jyväskylä: LIKES.
- Zacheus, Tuomas (2008) *Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen. Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos*. Turun yliopiston julkaisuja C 268, Turku.

Lähteitä

- Helsingin kaupungin liikuntastrategia 2013-2017. Liikuntalautakunnan hyväksymä 13.11.2012.
- Valon strategia 2013-2015. Yhteinen tekeminen on kilpailuetumme. (http://valo-fi-bin.directo.fi/@Bin/d4d3bdb6b057a0f9022047f6ff9eb5e3/1365685314/application/pdf/288903/Valon%20Strategia%202013-2015.pdf)
- Urheilijan polku. Suomalaisen huippu-urheilun muutos. Huippu-urheilun muutosryhmän loppuraportti 2012. (http://noc-fi-bin.directo.fi/@Bin/99f2b9a10c1c0494bd19616d8e8e5ccc/1365685622/application/pdf/6112727/HuMu_loppuraportti_www.pdf)
- Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikön Internet-sivut (http://www.minedu.fi/OPM/Liikunta/?lang=fi)
- Lappalainen Tuomo: Valon lapset. Suomen Kuvalehti 11/2013, 26-33.
- Valtion liikuntaneuvosto 90 vuotta; Linjoja liikuntaan vuodesta 1920 (teksti Teijo Pyykkönen). VLN/ OKM (http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/VLN90esite.pdf?lang=fi)
- Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla. Ehdotus kansalliseksi liikuntaohjelmaksi julkisen ohjauksen näkökulmasta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14. (http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/tr14.pdf?lang=fi)

Omia käsitetekstejäni

- Tiihonen, Arto & Pirnes, Esa (2011) Maaseutuyhteisöllisyyden muutos ja tulevaisuuden näkymät -viitekehyksenä kulttuuri- ja liikuntaharrastukset. Teoksessa Kattilakoski M, Kilpeläinen A & Peltomäki P Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 9/2011,Tampere. http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/2150/MMM_YTR_2012-WEB.pdf
- Tiihonen, Arto (2011, toim) Vastavuoroisuutta, vertaisuutta ja osallisuutta ikäihmisille. Ikäihmisten vapaaehtois- ja vertaistoiminnan tutkimus- ja kehittämishanke (Vavero) 2007—2011. Loppuraportti. Ikäinstituutti raportteja 2/2011.
- Tiihonen A (2010) Kokemuksesta tulkintaan, tulkinnasta käytäntöön. Teoksessa: Sarvimäki A & Syrén I (toim.). Ikääntyminen ja ruumiillisuus. Seminaariesityksiä 30.11–1.12.2009. Oraita 1/2010. Helsinki: Ikäinstituutti, 41-47.
- Tiihonen A (2010) Vapaaehtoisuus ja järjestöt lähimmäisvastuussa. Julkaisussa Lähimmäisvastuu Suomessa – ketä kiinnostaa? Etene-julkaisuja 28/2010 (http://www.etene.fi/c/document_library/get_file?folderId=41970&name=DLFE-1001.pdf
- Tiihonen A (2009) Voimaannuttava arviointi – rakenne- ja toimijuusteorioiden näkökulma. Teoksessa: Pohjolainen P & Heimonen S (toim.) Toimintakyvyn laaja-alainen arviointi ja tukeminen. Oraita 1/1009. Helsinki: Ikäinstituutti, 89-100.
- Tiihonen A (2009) Reading a Training Diary through Theories. Masters and Mentors: meaning and methods in older adults' sporting activities. 10.–11.8.2009, Sibelius Hall, Lahti. (Oral presentation).
- Tiihonen A. (2007) Miehisyysvalinnat jalkapalloilijan elämässä. Teoksessa Itkonen H. & Nevala A. Kuningaspelin kentät – Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä. Helsinki. Gaudeamus 2007.
- Tiihonen A. (2007) Painia ikämiessarjassa – ikääntyneen miehen mahdollisuudet toteuttaa erilaisia miehisyyksiä. Raportissa Tiihonen A. & Syrén I (toim.) Ikääntyminen ja sukupuoli –seminaariraportti. Oraita 1/2007. Ikäinstituutti.
- Tiihonen, Arto (2004): Lahtelaisia Urheiluseuratarinoita. Liikuntakulttuurin muutos, sosiaalinen pääoma urheiluvalmennuksessa ja tutkimuksen aluevaikuttavuus. Teoksessa Liljander, Juha-Pekka & Mäkelä, Eija (toim.): Aluevaikuttavaa innovaatiotoimintaa – tutkimustoiminnan käynnistyminen Lahden ammattikorkeakoulussa.
- Tiihonen, Arto & Lukka, Sanna (2004): Terveysliikunta rulettaa – jos vain tietäisi miten sen toteuttaisi. Liikunta & tiede 3/2004.
- Tiihonen, Arto (2004): Kokemus puhuu, tarina kertoo, tutkija selittää – tarinoittamalla tiedettä kokemuksista. Teoksessa Latvala, Johanna, Peltonen, Eeva & Saresma, Tuija (toim.): Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylän yliopisto 2004.
- Tiihonen, Arto (2003): Mustia aukkoja ja harmaita alueita kartoittamassa. Liikuntakulttuurin puhetavoista ja käsitteistä. Promo, 1/2003.
- Tiihonen, Arto (2003): Tiede kohtaa käytännön jääkiekon MM-kisaseminaarissa. Liikunta & tiede, 1/2003.
- Tiihonen, Arto. Ala-Vähälä, Timo (2002): Erityisliikunnan arviointiraportti. Valtionhallinnon toimenpiteiden arviointia erityisliikunnan alueella. Opetusministeriö: Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja, nro 6/2002.
- Tiihonen, Arto (2001): SuVaa valmennukseen. Sukupuoli ja urheiluvalmennus. SLU-julkaisu 7/01.
- Tiihonen, Arto (1999). Oikeita miehiä – ja urheilijoita. Urheilun miestutkimusta. Teoksessa Jokinen, Arto (1999, toim.): Mies ja muutos. Tampereen yliopisto.

Esimerkki liikuntakäsitteistä OKM:n julkaisussa

Liikunta ja tasa-arvo 2011. Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa . Tekijät: Salla Turpeinen, Jaana Jaako, Anna Kankaanpää, Matti Hakamäki. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:33 /2012:13.

- Sukupuolten erot *fyysisessä aktiivisuudessa* alkavat muodostua noin 3-vuotiaasta alkaen ja jatkuvat samansuuntaisina murrosikään saakka. Lapsuudessa pojat ovat *aktiivisempia* kuin tytöt. Eroja on niin *liikunnan määrässä, useudessa kuin intensiteetissäkin*. Nuoruudessa sukupuolten erot alkavat tasoittua. Aikuisena naiset ovat *aktiivisempia* kuin miehet – eli ottavat enemmän *askelia.* Ikääntyessä erot jälleen tasaantuvat.

  Kaikenikäiset pojat *osallistuvat* tyttöjä useammin *urheiluseuratoimintaan*. Pojilla on keskimäärin useampia *harjoituskertoja* viikossa ja yksi *harjoitus* kestää keskimäärin pidempään. Myös miehet *osallistuvat* enemmän *urheiluseuratoimintaan* kuin naiset. *Organisoituun liikuntaan osallistuminen* on yleistynyt viime vuosina enemmän tytöillä ja naisilla kuin pojilla ja miehillä, joten sukupuolten ero on kaventunut. Naiset käyttävät miehiä enemmän *yksityisten yritysten liikuntapalveluita. Yksityisten liikuntapalvelujen* käytöstä on vasta vähän tietoa. Sekä miesten että naisten *yleinen fyysinen aktiivisuus* on vähentynyt ja *organisoituun toimintaan osallistuminen* lisääntynyt.

Käsitetulkintaa 1

- Ero käsitteissä/mittareissa on huikea. Kun lapsuudessa ja nuoruudessa käytetyt käsitteet viittaavat vahvasti koko liikkumisen ja urheilemisen kirjoon, niin aikuisena puhutaan vain askeleista (todennäköisesti siis tutkimuksen taustana on jokin askelmittareilla tehty vertailu). Ymmärrän, että aikuisten liikuntaa ja urheilua on tutkittu paljon vähemmän ja eri tavoin kuin lasten ja nuorten liikuntaa, mutta voidaanko näitä fyysisen aktiivisuuden hyvin erilaisia käsitteitä mitenkään rinnastaa toisiinsa, koska ne kuvaavat kyseistä ilmiökokonaisuutta niin eri tavoin?

- Tutkimusorientoitunut lukija huomaisi, että tekstissä on jouduttu yhdistämään eri tutkijoiden, tutkimusten, aineistojen, menetelmien ja tieteenalojenkin käsitteitä, jotta voitaisiin vastata tähän peruskysymykseen sukupuolten välisistä eroista (eikä tässä ole edes problematisoitu sukupuolen käsitettä) fyysisessä aktiivisuudessa ja osallistumisessa. Tutkimusta, joka kattaisi koko elämänkulun, ei ole tehty, joten aidosti vertailukelpoista aineistoa ei ole olemassa. Selvityksen tekijöiden on täytynyt rinnastaa eri tutkimusten tuloksia toisiinsa. Se on yksi syy käsitteiden moninaisuuteen, joka voi tuntua sekavalta. Toinen syy voi olla pelkästään kielellinen – kirjoittajat ovat halunneet käyttää synonyymeja, etteivät samat termit tautologisesti toistuisi. Oletan, että tässä on kuitenkin enemmän kyse ensin mainitusta seikasta.

Käsitetulkintaa 2

- Aidosti ymmärtämiseen pyrkivä lukija – kuten vaikkapa asioita valmisteleva virkamies, päättäjä, liikunnan ammattilainen tai toimittaja – voi olla tekstin lukemisen jälkeenkin hämmentynyt. Esimerkiksi peruskäsite fyysinen aktiivisuus tarkoittaa tekstissä aluksi kaikkea mahdollista liikkumista ja urheilua. Välillä se lyhennetään muotoon aktiivisuus, vaikka silläkin viitataan vain fyysiseen aktiivisuuteen. Myöhemmin tuo aktiivisuus, joka siis sinällään merkitsisi kaikkea ihmisten aktiivisuutta, tarkoittaakin vain askeleita. Toisessa yhteydessä kuitenkin yleinen fyysinen aktiivisuus tarkoittaa vähäisempää aktiivisuutta kuin pelkkä fyysinen aktiivisuus, koska siitä on poistettu erityinen (sanaa ei tosin ole käytetty) fyysinen aktiivisuus, jolla tässä tarkoitetaan osallistumista organisoituun toimintaan (sitä ei täsmennetä viitataanko tässä vain liikunta- ja urheilutoimintaan, mutta oletan, että näin on).

- Hiusten halkomista? Kyllä, mutta tärkeää silloin, jos näiden käsitteiden avulla pyritään muuttamaan todellisuutta toisenlaiseksi, niin kuin nyt politiikalla yleensä yritetään. Mikä tästä vielä puuttuu? Päättäjälle ei riittäne se, miten sukupuolet liikkuvat eri-ikäisinä suhteessa toisiinsa, vaan täytyisi vielä tietää liikkuvatko he a) riittävästi (tarkentaen: riittävästi suhteessa terveyteen, hyvinvointiin vai esimerkiksi heidän itse ilmaisemaansa haluun?), b) selittääkö sukupuoli erot liikkumisessa vai löytyykö taustalta vahvempia tai vaikuttavampia tekijöitä (ts. pitäisikö kehittää koulutusta, vähentää sosiaalisia eroja, kehittää liikuntamahdollisuuksia sukupuolesta riippumatta) tai c) tavoilla ja määrillä, joilla on heille itselleen jotakin merkitystä.

Esimerkki liikuntakäsitteistä OKM:n julkaisussa

Ikäihmisten liikunnan kansallinen toimenpideohjelma; Liikunnasta terveyttä ja hyvinvointia
Opetus– ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:30
Elina Karvinen, Pirjo Kalmari, Kari Koivumäki

- ”Ohjelmassa käytetään rinnakkain käsitteitä *ikääntyvät* (60+) ja *iäkkäät ihmiset* (75+) sekä molemmista ryhmistä samaa termiä *ikäihmiset…”*
- ”Toimenpideohjelma koskee *60 vuotta täyttäneitä, nykyisten liikuntasuositusten mukaan terveytensä kannalta liian vähän liikkuvia ihmisiä…”*
- *”Ikääntyneiden* ihmisten ohjatun terveysliikunnan laatusuosituksissa liikunnan edistämistä suositellaan tarkasteltavan kolmen toimintakykytason näkökulmasta: *toiminta- ja liikkumiskykyiset ikääntyneet ihmiset, toiminta- ja liikkumiskyvyltään heikentyneet ikääntyneet ihmiset* ja *toiminta- ja liikkumiskyvyltään huomattavasti heikentyneet, toiminnanvajauksista kärsivät ikäihmiset.”*

Jatkuu…

- ”Tässä toimenpideohjelmassa ikäihmisten kohderyhmiä luonnehtii paitsi vähäinen liikunta ja toimintakyvyn taso myös elämänvaihe ja elinympäristö. Kohderyhmät ovat:

- 1 Eläkkeelle siirtyvät 60+ ikäiset ihmiset, joiden elämäntapaan liikunta ei ole kuulunut ja joiden liikkuminen vähenee entisestään eläkkeelle siirtymisen myötä.

- 2 75+ ikäiset ihmiset, jotka asuvat vielä itsenäisesti tai kevyen tuen varassa kotona, mutta joiden itsenäistä selviytymistä uhkaavat alkavat liikkumisongelmat, muistisairaudet, masennus ja/tai yksinäisyys.

- 3 Kotihoidon, palveluasumisen tai pitkäaikaisen laitoshoidon piirissä olevat toimintakyvyltään heikentyneet ja terveytensä kannalta liian vähän liikkuvat ikäihmiset.”

Tulkintaa 3

- Ikääntyvistä, ikääntyneistä, iäkkäistä, vanhoista, vanhuksista, senioreista, eläkeläisistä, kolmasikäläisistä (vastaavasti neljännen ja viidennen iän ihmisistä) jne. puhutaan toimenpideohjelmassa ikäihmisinä,
- vaikka liikuntayhteyksissä käytetään yleensä ikääntyneistä (ihmisistä) – vrt. liikuntasuositukset,
- vaikka Gerontologiassa käytetään usein 3., 4. ja 5. ikä/iän ihmiset
- vaikka esim. eläkeikäisten itsensä käyttämänä suosituimmaksi on tulossa seniorikäsite
- Ikääntymistä ja iäkkäitä ihmisiä koskevat käsitykset ovat kuitenkin jatkuvassa muutoksessa ja jatkuvan keskustelun kohteena monistakin eri syistä
- Joskus käytettyyn käsitteeseen saattaa vaikuttaa esimerkiksi jonkin käsitteen vakiintuneisuus tai se voi olla jopa brändikysymys. Tämän toimenpideohjelman laatijoiksi on valikoitunut Ikäinstituutin Voimaa vanhuuteen –ohjelman toimijat, joten on luontevaa, että toimenpideohjelmassa käytetään samaa termiä kuin VV-ohjelmassa ja Ikäinstituutissa. Jos tekijöinä olisi ollut jokin toinen taho, käsite olisi voinut olla toinen.

Lopuksi

- Keskustelu liikuntakulttuurin ja –politiikan käsitteistä julistettakoon avatuksi toivomuksella ettei se koskaan päättyisikään!